

Дорош Тетяна Леонідівна,
кандидат наук з державного управління,
професор кафедри фортепіано
Комунального закладу
«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради,
пров. Руставелі, 7, м. Харків,
Україна, 61001
dorosh.tanja61@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАЦІЙ МІЖ ВИКЛАДАЧЕМ ТА МАЙБУТНІМ УЧИТЕЛЕМ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ДИСТАНЦІЙНОМУ ПРОЦЕСІ

Дорош Т. Л. У статті розкрито особливості комунікацій між викладачем та майбутнім учителем музичного мистецтва, що здійснюються в найрізноманітніших формах. У дослідженні визначено дефініцію поняття комунікація, обґрунтовано доцільність і значущість цієї взаємодії. Розкрито специфіку міжособистісної комунікації між суб'єктами освітнього процесу, де велика роль відводиться викладачеві, оскільки саме йому належить допомогти здобувачу освіти розкрити свої здібності, повірити в свої сили, можливості, зрозуміти цілі й завдання всього цього процесу, що відбувається як в on-line, так і of-line режимах. У наведеному прикладі дистанційного концертного заходу викладач здійснив попереднє комунікативне прогнозування на майбутню творчу діяльність. Доведено, що процес підготовки до on-line концерту дозволив активізувати самостійну діяльність учасників заходу, зробити її посиленою, цікавою, захопленою спільною ідеєю. Комунікаційна взаємодія в дистанційному процесі включала й виконання наукової роботи, коли сумісно здійснювався пошук актуальної на даний момент спеціальної інформації.

Ключові слова: комунікація, дистанційний процес, викладач, майбутній учитель музичного мистецтва.

Дорош Т. Л. Особенности коммуникаций между преподавателем и будущим учителем музыкального искусства в дистанционном процессе. В статье раскрываются особенности коммуникаций между преподавателем и будущим учителем музыкального искусства, которые происходят в различных формах. Раскрыто специфику межличностной коммуникации между субъектами образовательного процесса, где особая роль отводится преподавателю, поскольку именно он должен помочь будущему специалисту раскрыть свои способности, поверить в себя, понять все цели и задания этого процесса, который происходит как в on-line, так и of-line режимах. В работе приведен пример дистанционного концертного мероприятия, где преподаватель сделал предварительный коммуникативный прогноз на будущую творческую деятельность. Рассмотрено организацию проведения on-line концерта, который активизировал самостоятельную деятельность всех участников этого мероприятия, объединив их общей идеей. Коммуникация взаимодействия в дистанционном процессе предполагала и выполнения научной работы, которая включала совместный поиск актуальной на данный момент специальной информации.

Ключевые слова: коммуникация, дистанционный процесс, преподаватель, будущий учитель музыкального искусства.

Dorosh T. L. Particularities of communication between a professor and a future teacher of music in distance learning. The article reveals the features of communication between a professor and a future teacher of music, which can be realised in various forms. The study defines the concept of communication and substantiates the coherence and significance of this interaction. The specifics of interpersonal communication between the subjects

of the educational process are revealed, and a great role is given to the teacher, because it is (s)he who should help students understand their abilities, believe in their strengths and talents, understand the goals and objectives of the entire educational process online as well as offline. In the given example of an online concert event, the teacher made a preliminary communicative prediction for future creative activity. It is proved that the process of preparation for the online concert allowed to intensify the independent activity of the event participants, to make it feasible and interesting for them and to unite them with a common idea. Communication interaction in the process of distance learning also included the scientific work, when the search for relevant specific information was carried out jointly.

Key words: communication, online learning, professor, future music teacher.

Постановка проблеми. Сучасні інформаційні технології дають змогу підвищити ефективність освітнього процесу, зробити його привабливим, цікавим, розмаїтим. У цьому контексті важливим є досягнення взаєморозуміння між усіма суб'єктами освітньої діяльності, комунікація яких здійснюється як нерозривний зв'язок у найрізноманітніших формах. Дослідження цього питання дозволить зберегти контакт між усіма учасниками, стимулювати освітній процес, який здійснюється й у дистанційному режимі, налагодити перспективи подальших позитивних взаємовідносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема комунікації між суб'єктами освіти порушена в наукових працях В. Дрешпака, В. Бикова, Л. Кайдалової, Л. Пляки, М. Філоненка та інших дослідників. Утім шляхи розв'язання цієї проблеми між викладачем та здобувачем освіти мистецького профілю навчання розглянуті сьогодні недостатньо. Саме тому необхідним є дослідження комунікативної взаємодії між

викладачем та майбутнім учителем музичного мистецтва в дистанційному процесі, де активно використовуються сучасні цифрові засоби.

Мета статті – розкрити особливості комунікації між викладачем і майбутнім учителем музичного мистецтва в дистанційному процесі.

Відповідно до мети, сформульовані завдання:

- визначити дефініцію поняття «комунікація», що відбувається в будь-якому освітньому процесі;
- дослідити характерні особливості комунікацій між викладачем та здобувачем освіти мистецького профілю навчання в дистанційній освіті;
- обґрунтувати доцільність і значущість цієї комунікації.

Виклад основної частини. Семантично дефініції понять «спілкування» та «комунікація» майже збігаються, бо означають «взаємодію», «спільність», «з'єднання», «повідомлення». У широкому сенсі комунікація між викладачем і майбутнім учителем музичного мистецтва – це взаємодія між суб'єктами освітнього процесу, які є активними учасниками спілкування, обмінюються якісною та доступною інформацією, налагоджують спільну діяльність.

М. Філоненко конкретизує поняття «спілкування» та «комунікація», де в першому – робить наголос на взаємному обміні інформацією, у другому – на передачі інформації. У спілкуванні однією з форм взаємодії суб'єктів є мова, як найперша й найхарактерніша ознака людини, – указує дослідник. Завдяки мові відбувається комунікація між людьми, становлення її як соціальної істоти. Однак під час спілкування мова є механічним засобом взаємодії, на відміну від комунікації, яка має творчий характер, оскільки умови спілкування ніколи не повторюються повністю, – констатує автор [6, с. 11–13].

Отже, види комунікації можна представити як вербальні й невербальні. Вербальна комунікація здійснюється за допомогою мови, слів під час взаємодії партнерів. Невербальна – використовує й інші системи, не лише мову. Зокрема, це – зображення поз, жестів, міміки, артикуляції,

звукових сигналів тощо. Міжособистісна комунікація передбачає взаємодію між суб'єктами, які відносно чітко ідентифікують один одного за певними характеристиками [2, с. 6].

Л. Кайдалова та Л. Пляка також розглядають процес комунікації як взаємодію між людьми, особливостями та результатами якої є здатність сприймати, розуміти поведінку одне одного, оцінювати можливості інших учасників спілкування та власні. Оскільки людина може жити й діяти лише в оточенні інших людей, разом із якими вона виконує певні соціальні ролі, вступає в різні види спілкування [3, с. 29, 33].

Специфіка міжособистісної комунікації викладача та майбутнього вчителя музичного мистецтва виявляється в конкретних ситуаціях комунікативного процесу. Вона може бути пов'язана з науково-дослідною діяльністю (під час написання наукової статті до науково-практичних конференцій, більшість із яких відбувається в on-line режимі), адресована до почуттів і переживань співрозмовників, короткострокова чи довгострокова, регулярна чи епізодично тощо.

Для підтримки комунікативних зв'язків у дистанційному режимі велика роль відводиться викладачеві, оскільки саме йому належить допомогти здобувачу освіти розкрити свої здібності, повірити в свої сили, можливості, зрозуміти цілі й завдання всього освітнього процесу, що відбувається як в on-line, так й of-line режимах. Під час цієї комунікації важливим є вміння слухати свого партнера, розуміти його, не відволікатися на власні думки, точно сприймати інформацію. Це вміння є необхідним для викладача, оскільки дає змогу зрозуміти почуте повідомлення від здобувача освіти, осмислити його реальне значення, виявити причини помилок, що виникали під час засвоєння нового теоретичного чи музичного матеріалу, допомогти подолати труднощі. Важливими елементами техніки слухання є вміння ставити чіткі та зрозумілі запитання, що налаштовують на підтримку співрозмовника, створюють довірливу атмосферу, сприятливі умови для співробітництва,

спільної творчої діяльності. Здатність слухати, прислухатися, аналізувати, зіставляти дозволяє партнерам осмислювати рівень їхнього сумісного спілкування, знаходити особливості цієї взаємодії.

Наведемо приклад проведення дистанційного концертного заходу здобувачів освіти кафедри фортепіано комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, що відбувався в рамках творчої програми «Українське музичне мистецтво в європейському співтоваристві» за темою «Музика в моєму житті». Для кожного учасника обирався музичний матеріал, що відповідав їхнім індивідуальним особливостям, інтересам, уподобанням, здібностям, можливостям. Мета дистанційного заходу – розвивати в майбутніх учителів музичного мистецтва розуміння й точного відтворення художнього образу, виховувати високу виконавську та слухацьку культуру. Викладачеві належало здійснити попереднє комунікативне прогнозування на майбутню творчу діяльність. Кожному суб'єкту дистанційного освітнього процесу висувались завдання для самостійного опрацювання музичного матеріалу:

- здійснити якісне виконання своєї інструментальної п'єси, звернути увагу на недоліки, якщо такі мали місце, проаналізувати, зробити запис і надіслати викладачу для подальшого сумісного обговорення (через Telegram). На цьому етапі відбувалась двостороння взаємодія через голосові повідомлення, інтерпретацію музичних творів у виконанні самого викладача;

- для заставки до своїх творів добрати фото або картинку з Інтернет мереж, з обов'язковим посиланням на електронний ресурс;

- скласти невеликий за обсягом чотирирядковий вірш до своєї п'єси, що допоможе зрозуміти й розкрити глибину й красу образного змісту музичного твору.

Особливістю виконання цих завдань є те, що вони потребують самостійне опрацювання музичних матеріалів, різноманітних додаткових

джерел, літературних творів тощо. У такий спосіб здобувачі освіти залучаються до активного пошуку художнього образу під час інструментального виконання своїх творів, розширюють світогляд, підвищують рівень свого загального культурного розвитку.

Варто зазначити, що в комунікативному процесі, що відбувався в on-line режимі (відео-зв'язок через мобільний додаток Viber, Google Duo та платформу Zoom), обговорювались спільні ідеї, визначалась активна роль кожного виконавця. Ця техніка складалась із наступних етапів:

- усі учасники (класу викладача, який проводив концерт) запрошувались до концертного заходу, що відбувався в on-line режимі, вони вносили свої пропозиції, описували своє власне бачення щодо його організації проведення;

- обирались цікаві ідеї, кожна особистість училась працювати колегіально, сприймати досвід інших і ділитися своїм власним, тобто збагачувала себе професійно й соціально;

- під час проведення дистанційних музичних занять (індивідуально з кожним учасником) відпрацьовувалась техніка виконання музичних творів, велась копітка робота в оволодінні специфічними засобами артикуляції, динамічними нюансами, виконанні штрихів, фразуванні, правильного звуковедення, подачі ритму тощо;

- створювались відео записи власної інструментальної гри, виконувались завдання, щоб надалі розробити сценарій заходу та скласти концертну програму.

Такий підхід дозволив здобувачам освіти мистецького профілю навчання істотно підвищити зацікавленість до підготовки та організації концертного процесу, формував мотивацію й пізнавальну активність учасників щодо участі в різних формах освітньої діяльності. Ураховуючи, що в дистанційному процесі відсутнє безпосереднє спілкування з викладачем, мотивацію (активізацію) діяльності автори навчального посібника «Технологія створення дистанційного курсу» розглядають як

орієнтацію на створення мотивів успіху за допомогою спеціально сконструйованих засобів [1, с. 237–238]. Одним із таких засобів став процес підготовки до on-line концерту, що дозволив активізувати самостійну діяльність, зробити її посиленою, цікавою, захопленою спільною ідеєю.

Завдяки самостійній роботі майбутні вчителі музичного мистецтва набувають здатність:

- більш чітко ставити й досягати поставлених цілей;
- виховувати в собі самодисциплінованість, самоорганізованість, самоконтроль й інші якісні риси;
- уміння осмислено відтворювати художній образ музичного твору, аналізувати свою інструментальну гру, робити власні висновки;
- формувати музично-естетичну компетентність;
- набувати навичок самостійної роботи для майбутньої професійної діяльності, бути відповідальним за свої дії та здатним знаходити конструктивні рішення в розв'язанні протиріч.

Слід зазначити, що кожен учасник був зацікавлений в тому, щоб інформувати про свої справжні цілі. У форматі реального часу, через платформу Zoom, відео-зв'язок Google Duo, вони виступали не пасивними спостерігачами, а активними організаторами своєї діяльності, захоплювались загальною справою, свідомо включалися в процес взаємодії, оволодівали організаторською технікою. Виконуючи спільну діяльність, вони об'єднувались, спілкувались, досягали взаєморозуміння, повідомляли якусь інформацію, отримували повідомлення від інших. При цьому спілкування хоча й було дистанційним, але все ж таки виступало частиною діяльності, її інформаційним аспектом, комунікацією [5, с. 71–72].

Музичний репертуар дистанційного концерту складався з різноманітних творів композиторів різних країн світу. Це й запальні ритми українського народного танцю «Коломийки» (О. Науменка). У виконанні фортепіанного

дуету звучав енергійний танець «Полька» (Ю. Весняка) чеського походження, який у XIX ст. набув широкої популярності в Європі. Бадьорий італійський народний танець «Tarantella» (W. Gillock) залишив приємні спогади, яскраві емоції у слухачів, які переглядали відео на сайті кафедри. У ліричних мотивах «Magic Dreams» (F. Pustilnik) виконавець передав внутрішню гармонію, свій душевний спокій, рівновагу. П'єса «Гарний настрій» (В. Коровіцина) додала бажання бути активними, енергійними, підтримувати в собі позитивний настрій, фокусувати увагу на радісних позитивних тонах. Пісня «Музика» (музика Г. Струве, текст І. Ісакової) пронизана яскравими барвами, цікавими роздумами про цей вид мистецтва. Завершився концерт вражаючою, темпераментною «Champagne Toccata» (W. Gillock), насиченою чуттєвими нюансами авторського послання слухачеві.

Отже, on-line концерт став специфічною особливістю комунікації між викладачем та майбутніми вчителями музичного мистецтва. Важливою умовою успішного дистанційного концертного виступу стала емоційна єдність усіх суб'єктів концертного виступу, яка допомогла викладачеві передбачити можливу атмосферу творчого заходу, відчутти, наскільки ефективним буде виконання, побачити перспективу його розвитку й на основі цього спланувати структуру майбутньої діяльності, яка дійсно допомогла створити творчий клімат. Інакше кажучи, відбувалось комунікативне прогнозування майбутнього процесу, який виявився плідним, оскільки вибудовувався надійними стосунками, що характеризується:

- творчою взаємодією, співробітництвом при підготовки та організації мистецького заходу;
- наявністю в усіх учасників психологічної єдності з викладачем, захоплення спільною творчою діяльністю;
- відсутністю авторитарного стилю спілкування;
- демонстрацією дружнього ставлення до всіх учасників процесу;

- зацікавленістю до сумісної справи;
- включенням здобувачів освіти до загального спілкування через залучення до концертної діяльності, ураховуючи специфіку її проведення на відстані.

Варто також зазначити, що встановленню комунікативних зв'язків між викладачем і майбутнім учителем музичного мистецтва в дистанційному процесі є й виконання наукової роботи, коли потрібно здійснити пошук належної інформації, обрати ту, яка є актуальною на даний момент, містить максимум необхідних відомостей, має високий ступінь повноти [4, с. 83]. За потреби здобувач освіти може отримати консультативну допомогу викладача (навчального, методичного й навіть психологічного характеру), спілкуючись із ним в on-line режимі, застосовуючи Інтернет як засіб зв'язку (електронна пошта – Gmail, відео зв'язок Viber, Telegram, Google Duo тощо). Для успішної комунікації між викладачем та майбутнім учителем музичного мистецтва в дистанційному процесі важливим є:

- забезпечення зворотного зв'язку в освітньому процесі;
- сприяння набуттю знань, умінь і навичок здобувачів освіти;
- створення позитивних емоцій під час проведення дистанційних зустрічей, відкритих і довірливих стосунків між комунікативними партнерами;
- урахування індивідуальних особливостей кожного учасника освітнього процесу (характер, темперамент, здібності, можливості);
- формування ціннісного ставлення до суб'єктів комунікації, культури спілкування;
- урегулювання конфліктних ситуацій, які є усвідомленими протиріччями між людьми й негативно впливають на весь колектив.

Слід підкреслити, що завдяки сумісній співпраці можна усунути конфлікт між сторонами, де кожен бере активну участь у розв'язанні протиріч і захищає свої власні інтереси, але при цьому прагне до співпраці

з іншими учасниками конфлікту. Цей стиль співпраці потребує більшої внутрішньої роботи, коли спочатку варто виявити прагнення, цілі, інтереси обох сторін, а далі – обговорити їх, щоб подолати бар'єри спілкування (певні труднощі). Окрім того, важливим є акцентувати увагу не на тому, що роз'єднує, а те, що об'єднує, ділитися новою інформацією, бути чесними, відвертими, впевненими в собі, поважати інших.

Висновки. Здійснене дослідження не вичерпує всіх аспектів комунікацій між викладачем і майбутнім учителем музичного мистецтва, які ґрунтуються на основі толерантності, взаєморозуміння. На сьогоднішній день ця взаємодія продовжує розвиватися та охоплює значну кількість учасників освітнього процесу, які намагаються навчатися впродовж усього життя та встановлювати нові комунікативні зв'язки.

Подальші дослідження дозволять здійснювати правильний вибір комунікативної взаємодії між викладачем і майбутнім учителем музичного мистецтва, обирати індивідуальний підхід до кожного здобувача дистанційної освіти, створювати позитивний емоційний клімат, усувати конфліктні ситуації, доходити спільної думки, будувати довірливі стосунки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Биков В. Ю., Кухаренко В. М., Сиротенко Н. Г., Рибалко О. В., Богачков Ю. М. Технологія створення дистанційного курсу : навч. посіб. ; за заг. ред. В. Ю. Бикова та В. М. Кухаренка. Київ : Міленіум, 2008. 324 с.
2. Дрешпак В. М. Комунікації в публічному управлінні : навч. посіб. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2015. 168 с.
3. Кайдалова Л. Г., Пляка Л. В. Психологія спілкування : навч. посіб. Харків : НФаУ, 2011. 132 с.
4. Основи методології та організації наукових досліджень : навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів ; за ред. А. Є. Конверського. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 352 с.

5. Степанов О. М., Фіцула М. М. Основи психології і педагогіки : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2006. 520 с. (Альма-матер).

6. Філоненко М. М. Психологія спілкування : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 224 с.

TRANSLITERATION OF REFERENCES:

1. Bykov V. Yu., Kukharenko V. M. and other (2008). Tekhnolohiya stvorennya dystantsiynoho kursu : navch. posib. [Technology of creation of the controlled from distance course: train aid]. Kyiv: Milenium [in Ukrainian].

2. Dreshpak V. M. (2015). Komunikatsiyi v publichnomu upravlinni : navch. posib. [Communications are in a public management: train aid]. Dnepr: DRIDU NADU [in Ukrainian].

3. Kaydalova L. H., Plyaka L. V. (2011) Psykholohiya spilkuvannya: navch. posib. [Psychology of intercourse: train aid]. Kharkiv: NFaU [in Ukrainian].

4. Konverskyy A. Ye. (2010) Osnovy metodolohiyi ta orhanizatsiyi naukovykh doslidzhen: navch. posib. [Bases of methodology and organization of scientific researches: train aid]. Kyiv: Tsentr uchbovoyi literatury [in Ukrainian].

5. Stepanov O. M., Fitsula M. M. (2006) Osnovy psykholohiyi i pedahohiky: navch. posib [Bases of psychology and pedagogics: train aid]. Kyiv: Akademvydav [in Ukrainian].

6. Filonenko M. M. (2008). Psykholohiya spilkuvannya : pidruchnyk [Psychology of intercourse : textbook]. Kyiv : Tsentr uchbovoyi literatury. [in Ukrainian].